

Лилјана Ѓузелова
ВЕЧНОТО ВРАЌАЊЕ 4

Liljana Gjuzelova
ETERNAL RECURRENCE 4

„Вечното враќање 4“ на Лилјана Ѓузелова претставува видео-арт дело со кое е документиран нејзиниот перформанс изведен на 17 октомври 2004 година на Зајчев Рид. Тоа е четврти проект од серијата „Вечното враќање“, но истовремено е и едно сумирање на претходните три проекти: првиот изведен во приватна куќа во Маџир Маало (1997), вториот во Музеј на град Скопје (2001), а третиот во Отворено графичко студио (2003).

Процесот на истражување и откривање на некои од околностите кои сè уште го обвиткуваат трагичното погубување на нејзиниот татко Димитар Ѓузелов со различни интерпретации - процес подоцна поттикнат и од отворањето на политичките досиеја во 2000 година - доведе до изведувањето на уметничките проекти со оваа тема и до нивно презентирање на изложби, кое Ѓузелова го започна уште во 1995 година. Важно е да се спомене дека во своите уметнички проекти авторката не навлегува толку во детално објаснување на постојаното преиспитување на резултатите на својата потрага по историската вистина за немилите настани, колку што се обидува да се приближи до личноста на изгубениот родител и да прозборува за потресната судбина на целото нејзино семејство.

Различните варијанти за последните денови на таткото беа мотивацискиот двигател што Ѓузелова ја наведе да го исцрта подотворениот круг на претпоставеното место на закопувањето на погубеното тело на татко ѝ, со што всушност започнува видео артот „Вечното враќање 4“. Перформансот на означување на непознатиот гроб во форма на подотворен круг со црвена боја како да ја потенцира неможноста оваа приказна да се заврши, неможноста да се затвори досието кое сè уште избилува со непознаници, конфузни податоци и апсурди.

Празнината, неизвесноста и очајот на долгите години на преиспитувања, обвинувања и прогонства, како и бремето од наследената вина, уште од самите почетоци се провлекуваат како мотивациски нишки за создавањето на овие проекти. Сепак, сега за прв пат видео медиумот ќе дозволи историските, личните и уметничките фрагменти да се поврзат во една комплексна наративна структура. Некои од фотографиите, личните писма, ракописите на Димитар Ѓузелов и другите документи од архивот на семејството Ѓузелови се веќе познати од претходните проекти. Заедно со новонајдените

Liljana Gjuzelova's *Eternal Recurrence 4* is a video-art piece documenting her performance which took place on the 17th October 2004 on Zajchev Rid. It is the fourth project in the *Eternal Recurrence* series, and, at the same time, a summary of the previous three: the first one presented in a private house in Magir Maalo (1997), the second at the Museum of the City of Skopje (2001), and the third at the Open Graphic Art Studio (2003).

The process of investigating and discovering some of the circumstances still enveloping the tragic execution of Dimitar Gjuzelov, her father, with different interpretations - a process later instigated by the opening of political dossiers in the year 2000 - had lead to producing art projects on this topic and presenting them on exhibitions, which Gjuzelova began as early as 1995. It is notable that the author is not engaging in a detailed report on the constant re-examination of the results of her continuous quest for the historical truth surrounding the horrid events. Instead, she is making an attempt to get close the persona of the parent lost and talk about the heartbreaking fate of her entire family.

The different versions of her father's last day are what lead Gjuzelova to draw the slightly open circle on the supposed resting place of the body, and that is how the *Eternal Recurrence 4* video art begins. The process of marking in red paint the unknown grave with a slightly open circle emphasizes, as it were, the impossibility of bringing this story to a closure, the impossibility of closing the dossier still abounding in unanswered questions, confusing data and absurdities.

The emptiness, the uncertainty and despair in the long years of re-examination, prosecution and exile, as well as the burden of inherited guilt, have from the very beginnings been the recurrent motifs in these projects. It is now, however, that, through the medium of video, all the historical, personal and artistic fragments come together in one complex narrative structure for the first time. Some of the photographs, personal letters, Dimitar Gluzelov's manuscripts and other documents from the family archive have already appeared in the previous works. Together with the ne-

архивски документи - како на пример последното писмо упатено од Ѓузелов до неговата ќерка - и со документацијата од другите три проекти, сите овие фрагменти го исткажуваат видео записот „Вечното враќање 4“.

Секој од трите претходни проекти, иако резултат на истрајната желба да се проникне во оваа апсурдна балканска приказна проткаена со многу недоразбирања, има различна медиумска структура. На пример, првиот од проектите, наречен „Вечното враќање ...заборавање, соочување, враќање, преселби, корени“, претставуваше инсталација составена од метален сандак, празен фото албум, фотографии натрупани на дното на сандакот и слајд проекции. Важен елемент на овој проект, изведен во една приватна куќа во Маџир Маало, беше и мапирањето на присилните преселби на семејството Ѓузелови по погубувањето на таткото. „Вечното враќање 2“ претставуваше скулпторска инсталација, поставена во Музејот на град Скопје, во која авторката референците на египетските мумии ги употреби во контекст на дискурсот за вечното враќање на историјата. Третата инсталација „Пишувајќи се себеси“, изведена во Отвореното графичко студио, претставуваше едно опросторено писмо составено од испишани текстови врз хартиени објекти што слободно висеа во просторот.

Всушност, сите проекти на Ѓузелова зборуваат за едно постојано разоткривање/разголување на вистината која нема тело. Колку и одмотувањето на нови пластови и превези да звучи како приближување до конечната вистина, тоа сепак значи само појавување на нови нејзини слоеви како резултат на една скепса дека вистината нема една единствена срцевина и дека постоењето на различни верзии всушност ја потенцираат нејзината неможност.

Затоа, во последниов проект авторката се соочува со една поинаква цел - со обидот повеќе да ја запозне сингуларната вистина за личноста на отсутниот родител и да прозборува за ефектите што неговата судбина ги имала врз целото семејство. Сфаќајќи дека различните варијанти за неговиот крај само ги множат апсурдите и болните сеќавања, Ѓузелова се фокусира на имагинарниот дијалог со татка си. Таа го „испишува“ своето искрено видео писмо исполнувајќи го со многу интимни детали, без многу обвинувања и со една длабока емпатија - и покрај свеста за различните и спротивставени мислења околу историската вистина за татковите политички ангажмани. Со сво-

wly found documents such as the last letter Gjuzelov wrote to his daughter and the documentation from the other three projects, these fragments generate the *Eternal Recurrence 4* video.

Any one of the three previous projects, even though resulting from the relentless desire to comprehend this absurd Balkan saga filled with misunderstandings, has different media structure. The first project, for instance, entitled *Eternal Recurrence... oblivion, confrontation, returning, removals, roots* was an installation consisting of a metal case, an empty photo album, photographs stacked at the bottom of the case, and a slide show. A vital element in this piece, presented in a private house in the Madzir Maalo neighbourhood, was the mapping out of the forced moving of the Gjuzelov family after the father's execution. The *Eternal Recurrence 2* was an installation of sculptures at the Museum of the City of Skopje in which the author used the reference to Egyptian mummies to capture the theme of the repetitive nature of history. The third installation, called *Writing Myself*, exhibited at the Open Graphic Studio, was a kind of a spatial letter consisting of texts written on paper objects hanging freely about the room.

All of Gjuzelova's works, in fact, talk about a constant revealing of truth that has no body. The unraveling of new layers and veils might seem as accosting the final truth. It is, however, no more than uncovering of further layers as a result of the skeptic belief that there is no single truth, and, that the different versions emphasize the improbability of its existence as such.

That is why in this last piece the author sets a different goal: an attempt to fathom the unique truth about the persona of the absent parent and to discuss how his fate had affected the whole family. Realizing that the different versions of his end only increase the absurdities and the painful memories, Gjuzelova focuses on an imaginary dialogue with her father. She is "writing out" her sincere video-letter filling it with intimate detail, without much accusation and with deep empathy - even though aware of the different and conflicting opinions on the historical truth regarding her father's political engagements. With her first-person narrative the author allows the audience to get

јата приказна, претежно раскажана во прво лице, авторката на гледачот му овозможува да се приближи до времето во кое *демократијата* била привилегија и луксуз, различното мислење не постоело како опција, а вината се третираше за генетски наследна. Тоа било време во кое жртвите на „големите наративи“, биле малите луѓе: пред се сопругите и децата на „агентите“ на „големите вистини“.

Низ пет видео „поглавја“: „Вечното враќање“, „Пишувајќи се себеси“, „Трите варијанти на крајот“, „Балкански недоразбирања“ и „Повторна средба со таткото“, Гужелова ни ги разоткрива малите вистини за една голема трагедија. Опојните мириси на зумбулите и мувлата во Маџир Маало, битката за простор и небо, чкрипавата врата и решеткастото прозорче, запечатеното радио, стравот од директните прашања, како и важноста на малото чингелаке во долгата битка на мајката за преживување и издржување на двата сина и ќерката, се само некои од наративните фрагменти на мозаичната структура. Така авторката се впишува себеси и останатите членови на семејството Гужелови во историјата која обично предвидува место само за „големите вистини“.

Во видеото се присутни повеќе гласови: гласот на „историјата“ преку читањето на пресудата; гласот на раното детство; гласот на поетската верзија преку песната од братот Богомил Гужел; гласот на кураторката на проектите со читање на еден фрагмент за третиот проект од серијата, и, секако, гласот на авторката. Сите тие гласови ја овозможуваат поливалентната перспектива која во видео проектот „Вечното враќање 4“ претставува метафора за поливалентноста на вистината.

Погледот на старо-египетското помазано око *удјат* зборува за древното верување во врската меѓу минатото и сегашноста и во цикличноста на историјата, што во овој контекст може да биде сфатено и како предупредување. Иако вечното враќање никогашне е враќање на истото и не значи повторување на истиот *настан* (Жил Делез), иако при секое повторување постои извесна разлика која ја афирмира можноста за движење, оваа историја би требало да се сфати и како предупредување и будење на свеста дека би требало да се спречи секоја можност дури и за приближно враќање на слични приказни.

Сузана Милевска

in touch with the times in which *democracy* was a luxury, different opinion was not an option, and guilt was considered hereditary. They were times in which the victims of *great narratives* were little people: primarily wives and children of "agents" of "great truths".

Through her five video "chapters" *Eternal Recurrence*, *Writing Myself*, *Three Endings*, *Balkan Misunderstandings*, and *Reunion with the Father* Gjuzelova reveals the little truths surrounding a great tragedy. The odour of hyacinths and mould in Magir Maalo, the battle for room and sky, the squeaky door and barred window, the sealed radio, the fear of direct questions as well as the importance of the small crochet hook in the mother's long struggle for survival and raising the two sons and daughter, are only some of the narrative fragments of the mosaic structure. Thus the artist writes herself and the rest of her family in history, which usually makes room for "great truths" only.

Several voices appear in the video: the voice of "history" through the reading of the verdict; the voice of infancy; the voice of the poetic version through the poem by Bogomil Gjuzel, the brother; the voice of the curator of the projects through reading of a fragment on the third project; as well as the voice of the author herself. All these voices make up the multiple aspect which in the *Eternal Recurrence 4* video project stands as a metaphor for the multiple nature of truth.

The look of the *oudjat*, the old-Egyptian anointed eye, talks about the ancient belief in the connection between the past and the present, and the cyclic nature of history, which, in this context, may be seen as a warning as well. Even though the eternal return is never a return to the same, and does not imply repetition of the same *event* (Gilles Deleuze), even though with every repetition certain diversity, which confirms the possibility of movement, occurs, this story should be seen as a warning and as awakening to the fact that any probability of a return of any, even remotely, similar stories is to be stopped.

Suzana Milevska

Лилјана Ѓузелова, родена 1935, Чачак, СЦГ.
Дипломирала на Филозофскиот факултет, Скопје.
Адреса: Караорман 24, Скопје;
Тел. +3892 3178495

Самостојни изложби:

- 2003 „Пишувајќи се себеси“, Музеј на град Скопје - Отворено графичко студио, Скопје;
2001 „Вечното враќање 2“, Музеј на град Скопје, Скопје;
1997 „Вечното враќање 1“, приватна куќа, Маџир Маало, Скопје;
1994 „Наспроти“, Уметничка галерија „Даут Пашин Амам“, Скопје,
1990 „Од волумен до плоха“, Фоаје во МНТ, Скопје.

Liljana Gjuzelova, born 1935 in Čačak, SMN.
Graduated from the Faculty of Philosophy in Skopje.
Address: Karaorman 24, 1000 Skopje, Macedonia;
Tel: +3892 3178495

Solo exhibitions:

- 2003 "Writing Myself", Museum of the City of Skopje Open Graphic Art Studio, Skopje;
2001 The Eternal Recurrence 2", Museum of the City of Skopje, Skopje;
1997 Eternal Recurrence 1", private house, Magjir Maalo, Skopje;
1994 Across," Art Gallery "Daut Pashin Amam", Skopje;
1990 From a Volume to a Surface", Lobby of the Macedonian National Theatre, Skopje.

Изложба: **Вечното враќање 4 - Лилјана Ѓузелова**, press to exit project space
27.03 - 14.04 2006 (програма „Предавања, презентации и изложби“).
Отворање: 27.03.2006, 20.00 часот.

Куратор на изложбата и текст во каталог: **Сузана Милевска**

Фотографија на насловна страна: **Љујчо Тануровски**

Превод: **Калина Јанева**

Дизајн на каталог: **Никола Фидановски**

Печат: Македонска ризница - Куманово

Тираж: 300

Exhibition **Eternal recurrence 4 - Liljana Gjuzelova**

27.03 - 14.04, press to exit project space ("Lectures, Presentations, and Exhibitions" programme).

Opening: 27.04.2006, 8. p.m.

Curator of the exhibition and text: **Suzana Milevska**

Photograph on front page: **Ljupčo Tanurovski**

Translation: **Kalina Janeva**

Layout: **Nikola Fidanovski**

Printed by: Makedonska riznica - Kumanovo

Copies: 300

ВЕЧНОТО ВРАЌАЊЕ 4 , 2006

DVD, 37:50

Автор: *Лилјана Ѓузелова*
Куратор: *Сузана Милевска*
Сниматели: *Љупчо Тануровски, Стјанимир Неделковски*
Монтажа: *Љупчо Тануровски*
Фотографии: *Роберт Јанкуловски, Стјанимир Неделковски*
Читаат: *Јелена Јованова, Ашанас Ковачевски, Богомил Ѓузелов,*
Лилјана Ѓузелова, Сузана Милевска

Покрај фотографии и документи од семејниот архив на семејството Ѓузелови користена е и фото и видео документација од проектите на *Лилјана Ѓузелова*:

Вечното враќање 1, 1997, инсталација
приватна куќа во Маџир Маало
Куратор: *Сузана Милевска*

Вечното враќање 2, 2001, инсталација
Музеј на град Скопје
Куратор: *Сузана Милевска*

Пишувајќи се себеси, 2003, инсталација
Отворено графичко студио
Куратор: *Сузана Милевска*

Вечното враќање 4, 2004, видео перформанс на Зајчев рид
Куратор: *Сузана Милевска*

ETERNAL RECURRENCE 4, 2006

DVD, 37:50

Author: *Liljana Gjuzelova*
Curator: *Suzana Milevska*
Camera: *Ljupčo Tanurovski, Stanimir Nedelkovski*
Editing: *Ljupčo Tanurovski*
Photographs: *Robert Jankulovski, Stanimir Nedelkovski*
Voices: *Jelena Jovanova, Atanas Kovačevski, Bogomil Gjuzel,*
Liljana Gjuzelova, Suzana Milevska

Besides the photographs and documents from the family archive of the family Gjuzelov, photo and video documentation was used from *Liljana Gjuzelova's* projects:

Eternal Recurrence 1, 1997, installation
Private house in Magir Maalo
Curator: *Suzana Milevska*

Eternal Recurrence 2, 2001, installation
Museum of the City of Skopje
Curator: *Suzana Milevska*

Writing Myself, 2003, installation
Open Graphic Art Studio
Curator: *Suzana Milevska*

Eternal Recurrence 4, video performance at Zajčev Rid
Curator: *Suzana Milevska*

Swiss Cultural Programme Macedonia

Проектот беше реализиран со подршката на Швајцарската програма за култура во Македонија
The project was realised with the support of the Swiss Cultural Programme Macedonia.